

Жер үстүнүн пролетарийлары бирикклегер!
Алтай уй кижинин библиотеказы

**Алтай делегаткалардын
жуундарынын**

ПРОГРАММАЗЫ

АРГОКОВ КӨЧҮРГЭН

Чыгарганы Ойрот ВКП (б)-енин
Обкомнын кол-күчиле јаткан уй улустын
аразына иштеб туратан отдели.

Ойрот Областын Типографиязы
1927 жыл.

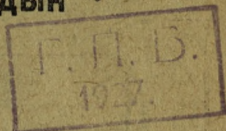

Ойрот.

1-60

АЛТАЙ ДЕЛЕГАТКАЛАРДЫҢ
ЛУУНДАРЫНЫҢ

1683

ПРОГРАММАЗЫ

*Программа делегат-
собрания*

ЧЫГАРГАНЫ ОЙРОТ
ОБКОННЫҢ ЖЕНОТДЕЛЫ.

(кочүрген Аргоков)

Инв. №

Ойрот Областың типографиясы.
1927 жыл.

Алтай делегаткалардың жуунда- рынын.

ПРОГРАММАЗЫ.

I. В.К.П.(б)-ла Кол-күчи лэ јаткан үй кижи.

1) Ленин ВКП(б)-нын башчизы, кол-күчи-лэ јаткандарды јакшы јүрүмгэ, јадышка кирэтэн, аргаланар тартыжууга баштаган аргаачызы Кол-күчи-лэ јаткан орус-та үй кижини, карагуйда, кыйын-шырада јаткан, башка укту, оок албаты-нын-да үй кижизин, өрө тарттып олжидэргэ, Партия эр-дэ кижидэнг артык кичээп јат.

Делегаткалардың жууны,— кол-күчи-лэ јаткан үй улустын аразына иштэйтэн, партиянын ижинин, бир јозогы болор.

II. Аару-чэк јүрэрининг үүрэдүү.

2-3. Алтай албатынынг айлы-јурттыннын. јадыжынынг кирлүү, бијарлуу.

Алтай үй улустын көбизи үй улус оорый-тан оору-лу, көзи-дэ оорып үзэри јаман, бијар југуш ооруга табтырат (јаман баалу, көстинг кө-жөгөзи, чэмэт оору). Көскө көринбэс курттар (микробгор) сэгэрткиш, бит, чымыл өскө-дэ нэмэлэр, ооруды јайып, таркадып турган нэмэлери, ол. Алтай улустын бир кэээк јангы бар: канза алыя ары, јангыс аяктаг ичэри-јири, ол оору-ларды оору кижидэнг, кадык кижигэ көчирип, југуштыратаны ол. Ооруды көндиктирбэй буудак-

таары, энг баштаб, айыл-јуртын, чэдэн-чула-нын, аяк-казанын, кийимин, ару-чэк тудары, бойынын эдин тагмажынанг јунары. Оорыган тужунда кам камдатпай, дэрэмнэдэги, шыпшап эмдээр, эмчилэргэ эмдэтпэй аймак ичиндэ больницага бачимдап барып, доктор-эмчигэ эмдэткэни арга. Алтай үй кижининг кичээп, нэдэн-дэ артык көрөтөнн айл ичи ару-чэк болзын дэп, бала барказы, билэзи кадык јүрзин дэп.

4). Алтай үй кижии оору табатан көп јаны, јажы јэткэлэктэ кижээ баратанынанг, јажыјэтпэс, јажы бойына түнгэй эмэс, кижээ баратанынанг. Баалдарды табканда, баалдары уян болот. Бала табар тужунда, үй кижими јакшы кичээп көрүп, аару чэк тударга кэрэк. Алтай улустын баалдары киргэ бастырат, оморды энэ адазы кичээгилэбэйг. Ада-энэзинэнг, кичу јаштанг ала оору тааб алынат. Нэлэ эб-аргала, омордынг кадык јүрэрин кичээп, оморды ару-чэк јүрэринэ баштаар учурлу.

III Агроном Ууредуу.

5) Алтай үй кижии айл-јурт ичиндэ сүрэкэй јаан, көп иш эдин јат; ол уйдын, малдын кийнинэнг јүрэт. кой-эчкизин көрөт; уй малын сааб, аракы-чэгэн эдэт, аарчи курут чыгарат; кой-эчкизизининг түгүн кайчылап, кийис базат, тэрэ-тэрс ийлэйт. Ол иштэрди бойынын эби јогынанг билбэзинэнг, коомой-кирэлү эдэт. Не немези арбызы јок тутакгу болот. Јаан кар түшкэндэ, малы курсака јединбэй өлүп тураг. Уүрөдү аайынча малдын кийнинэнг јүргээжин арга ондо. Кышту јэрлэрдэ јылу кажалан-чулан эдип, малды оо азрап, курсагын јарандырып,

арлап, — чектеб сааб-тургадый. Кичинек-те болзо огород — маала эдип, оо кэрэктү аштап саяп тургадый. Ол тужунда баалдары, билези күскүдө-дө, кышкыда-да курсактап аштабас. Жиир жүзүн курсагы көп болор.

Огород-мааланы, канайып эдэр, ажын канайып көрүп өскүрэр, кышкаа оны канайып жууп чэмэрлээр.

IV Совет Журтын башкарынары-ла уй кижги.

б) Алтай уй кижининг правазы жок жүрүми, каан тужунда — айлындагы билезине кул эди; жон кэрэгинэ киришпэс, үн жок болгон. В. И. Лениннын кичээмэли-лэ, оо бала-болгон комунист партиянын-ла Совет башкаруудын кичээмэли, уй кижини албан-кыйынынап айрып, жайым жүрүм бэрэргэ кичээгэн. Ленин айткан: „Кандыйла уй кижги, жалга-да жүргэни, госуларствоны башкарага үүрэнип аларга кэрэк“ дэп. Комунист партия-ла Совет башкаруу, кол-күчи-лэ жаткан орыс-та уй кижээ башка-да укту албатынын уй кижизинэ, жон кэрэгинэ, кирижэр, сельсовет жамылуларын туружар, эр кижилэ- тунгэй, жагыс права бэргэн, нэлэ кэрэкти эр кижги-лэ жаба эдер жап бэргэн. Бистинг областа, бу жуукта уй кижги, эр кижги-лэ кожо советтерди талдап туткылады. Комунист партия-ла, Совет башкаруу, энэ-лэ баланы корыыр закон бүдүрүп тургусты, өскүс баалдарды аазрап жатыргызар туралар бүдүрүп жат, оору баалдарды эмдээр, башка больницалар эдип жат, ондо баалдарга башка эмчи болор. Бала табкан уй улуска, болуш-та бэрип турат. Бистинг область жокту-да болзо, ондый кэ-

рәктәрди бүдүрәргә түнгәй кичәеп јат. Эмди партия-ла советтердин ижин јарандырып кӧндиктирәргә кичәеп јат. Јүрүмибистин јаранары јамылуга талдап тудулган улустын кичәәмәлиндә.

Алтай үй кижии бәрилгән правазын колына алып, сельсоветке, комитетке, бичик—кычырар тураларга киришип, оо кожо туруп, оло ажыра бойларынын јүрүмин, јадыжын јарандыргады болзын.

7) Каан тужунда үй кижини кижә бәрәрдә, бойынан јоб јоко, албан-ла калым учун бәрип турган болгон. Кижә барган соондо онын, јүрүми шыралу, албан-кыйынду болгон. Барган эринин кулы болгон. Совет башкаруу тужунда үй кижии, эринән тутак јок, јангыс правалу болуп јат. Јурт јөөжөзин үләжәрдә, үб аларында, эринән айрыларда, үй кижинин правазын-ла баалдардын правазын, карында кичәеп коорып јат. Јәр үләжәрдә, үй кижии јәрди эр кижии-лә түнгәй алар. Совет закондоры, качан-да болзо, үй кижинин, энәнин, баланын правазын коорып әдип бүткәә. Ондый кәрәктәрди ајиктаб кӧрӧр кәрәк, качанда болзо онойып болзын дәп кичәеп тургады. Кандый-кандый комыдал болгоожын, сельский организаторго, эмәзә аймакта үй улустын организаторына угузуп тургады, үзери недәг-дә артык олодың болужыла, сельсовет-лә аймак, база народный судтан праваны тударга кичәеп тургады.

V. Јурт јөөжӧ башнарынатаны-ла үй кижии.

Бастра бистин Совет Союзынын республикаларында сүрәән јаан иш кайнап бүдүп туру. Кол-кучи-лә јаткандардын Улу үүрәдүүчи-лә

башчыбыс Ленинның айдып бэргэн кэрээзи-лэ, бистин журттыбыстын ишмэкчи-лэ крестьяндары коммунист партияга-ла, Совет башкарууга баштадып, бар јок журттын, јөөжөзин эскизинэн өскөөртип, катаб жагыртып иштэгилэл јат.

Олор жагы фабрик-заводтор эдил јат, тэмир јолдорды, станцияларды жагыртып јат, олор ајыкту, кайкамчылу „электрический“ от, „электрический“ идэ бэрип јат. Олордын кичээп јатканы јарамыкту, јакшы бойына јарагадый товарлар эдил јат олор бэгинэ-дэ артык, баазы-да јэнгил.

Олор дэрэмнэдэ журтардын чий товарын арбыдадып јат, тэрэ-тэрэс, көбөн, түк; ондый нэмени фабрик-заводтор сүрэкэй кэрэксип јат. Олордын кичээп турганы журттар, олордын нэлэ кэрэги үүрэдү аайынча бүдүн, жагырып турзын дэп; журт ичиндэ көп машиналар болзын дэп кичээп јат; одный машиналар: салда, аш кэзэр, ёлөн чабар машина, тэмр баатыр-ат „трактор“. Олор Кооперативтарды элбэдип јарандырып јадылар.

Алтай үи кижии, ол журт ижинэ түнгэй-лэ кичирејип болужар кэрэк. Онон артык озогы каан тужундагы орыс којойымдар-ла, алтайдын байлары, алтай улусты мэкэлэн јип турган, үзери алтайдын журт јөөжөзи актар-ла бандиттар тужунда үзүлгэн эди. Ондый түбэктэн ондонорго, бйто јөөжөлөнөргө, кооперацияга-ла, сүт эдэр, сыр (орыс аарчи) эдэр артельдэргэ кирэр кэрэк, укту мал азраар товариществолор бүдүрэр кэрэк; түк, тэрэни өскө-до табкан нэмэни, кооперацияга бэрип тургаадый, товарды дэзэ өскөдэ кэрэктү нэмэни кооперативтар алып тургаадый.

Алтай үй кижі кооперацияга барыш, онын правлениязына бойлорынын аразынан кижі талдап тудар кэрэк. Ары бэри көчип, јайлуулу-кыштулу јүрүм, јурташ, үүрэдү аайынча јуртын, не кэрэгин эдэргэ бэрбэй буудактап јат. Уктадып мал азрайын дэгэни, јазап кыра эдип, аш салайын дэгэни, огород-маала тудайн дэгэни, ары бэри көчкин јадышты таштап, јаңыс јэргэ тоқынап јадар кэрэк.

VI. Бастра үүрэдү кэрэгининг аайы,

9) Башка албатынын кол-күчи-лэ јаткан үй кижі, канайып јурт јурттаб, кэрэгин башкарып, баалдарын азрайт.

10) Алтай үй кижэ бичик билэринэнг нэ туза болор; Совет башкаруу, бастра албаатынын үүрэдү кэрэгин канайып кичэйг; ононг башка, бистинг јаныс Ојрот областагызын канайып кичээп туру.

Алтай делегаттарының жуундары- ның программазына.

АЙЛАП АИТКАН БИЧИК.

Делегаткалардың жуундарын канайып эдэр.

1) Делегаткалардың жуунын эдэтэн прог-
рамма, учту-башту, алдынаг бойы аяты, бөлүктү
үзэри 10 учурлу-суруулу.

2) Программаны баштап алып, учина чы-
гатам өйи апрелдың баштабкы күнинэп ала
октябрдың 1 күнинэ јетирэ. Аайында оны 6 ай-
дың туркунына божодып чыгар кэрэк. Айдарда,
кэлижип турганы, эки нэдэлэниг бажына бир
жууннаг келижип јат.

АЈАРУУ: Жуунда тургускан кэрэк јаан
бблуп, јагыс жуун орто бүдүрүп, үзүп бол-
богодый болзо, ол кэрэкти эки башка
бөлүп салып, катаб жуун эдип, ол жуун орто
бүдүрүп үзэр кэрэк. Айдарда айында
бир артык жуун жуугадый болупјат.

3) Программны иштэп кэрэктэрди бүдүрүп
турган тужунда, оо коштой, делегаткалардың
жуундары таскаамыр практический иштү болор
учурлу: таскаамыр иштердин (практический) от-
чет докладтарын угуп турар учурлу. Отчетты, дэ-
рэмнэдэги јонның организацияларына, тудула-
ган делегаткалар айдар учурлу, сесовет члени
болзын, ККОГ-тын, кооперативтын правления-
зының, нагзаседательдың болзын, оног-до өскө

кэрэка турва ижиниг отчет-куучынын түгөй айдар.

Ол ишти мынайда эдэр учурлу: делегаткалардын жууныла болгон тоовына, эн баштап, программада турган кэрэкти иштэб бүдүрэр; онын кийиндэ экинчи кэрэк, таскамыр (практический) кэрэкти баштап алар. Ол мындый айлу: сельсоветте-бе, ККОВ-то-ба иштэб турган делегатка бар болзо, ол бойынын ижиниг, сельсоветтин ижиниг отчет-докладын айдар, сельсоветтин председателинын, кооперативтын правлениязынын докладын угар.

Онойып эткээжин, таскаамыр иштэр, программадагы турган кэрэк-лэ жагыз-ай түнгэй болзын, ол кэрэкэ жуук болуп турсын, алдынан башка кэрэк болуп турбазын. Онын аайы мындый учурлу: делегаткалардын жуулган жуунында, программа аайынча, Совет жургтыг башкарынарынын кэрэгин иштэб бүдүрүп турган болзо; айдарда, ол кэрэктиг кийиндэ сельсоветтэ иштэб турган делегатканын отчет-куучынын айдар учурлу, ол эмээ сельсовет председателинын куучыны болзо.

Эмээ программада айдылган айынча „Баланыг кийнинэн канайып жүрэрин куучиндап иштэп турган болзо, ол орто, айлы-жуттыг чэк тудуп, баланын кийнинэн кичээп жүргэн уй кижиниг доклад куучынын угар учурлу, оног до башка көп кэрэк бар.

4) Делегаткалардын жуунында иштэб бүдүрүп турган кэрэктэрди иштээрде, жуун эдип баштап турган кижиг, озо айлына отура, жууннан озо, программада турган керек аайынча, алтай тилдү бичиктэрди көрүп, оларды кычырып бе-

лэттэнип алар учурлу. Оныгла кийиндэ жуун эдип, улус-ла кожо кэрэгин башкараp jолду.

5) Жуунда кэрэктэрди бүдүрэрдэ, жуун баштаб башкараp кижиг, делеткаларла куучиндажып, Эрмэктэжип-лэ кэрэгин эдип бүдүрэр. Доклад-куучиндарды торг токтоодып салала, дэгин куучиндажар учурлу. Жуун жуулган соондо, жуун баштайтан башчи жуулган улустап, делегаткалардап, алдындагы жуунда нэнип учурун-куучиндашкан эдибис дэп, кыскаартып сурап угар учурлу Айдарда олоp алдында өткөнин, ээзинэ кийдирип унутпас болорлоp. Оныг-ла кийиндэ, жагы куучинды баштаар учурлу, Жагы куучинды баштарда, башчи кыскартып куучин аайын айдып бэрэр, онып кийиндэ жуулган улустап, куучин аайынча (по теме) нэни билгилэп туругар дэп сурап угуп куучинып көндиктирэр, бойлоpында кандык суруу бар болзо башчидап сурап угуп-ок турзындар.

Ол мындып учурлу: програмада турган 2-чи 3-чи бөлүктэ айл журт кэрэгинлэ куучинда айдылган аайынча, делегаткалардап сурап угар кэрэп: Айлын ару-чек тудуп бат-ба? дэп. Бойлоpын ару-чек эдип алып-жүрүлэри-бэ? Казан аяагып аару эдип тудуп бат-ба? деп. Оноп-до өскөзин сурап угар.

Айдарда бир-эки-үч делегатка айдып бат, олоp коомой жадышту, айл ичи, казан-аяагы, кийими аару эмэс, ончозы кирлү эди дэп. Айдарда башчи, ол эмэзэ куучиндап турган кижиг, орыс үй улуска түпгэйлэп бойлоpынып жадыжын айдар. Орыс үй кижиг туразып жалмап, ичин жуунуп бат, тура ичин ару тударга кичээп бат дэп, аайлап баштаб айдып бэргэдий.

Оног ары сурап јат: кэм кижн оорып турган эмэш-бэ дэл, кандый осрула оорып турган? дэл. Айдарда бир-бир каруун угуп алып, сурап-јат: алтай албаты аразында оору улус көб-бэ дэл? База ла катаб, јуулган улустаг, каруун угуп алып, сурап јат: Алтай улустын аразыда нэнин учун оору улустар көп дэл, бодоп туругар? дэл угала, куучинды бигдиртпэзинэн, оорудын табылып турганы, алтай улустын аруланып, чэк-тэнбэй, киргэ бастырганын коомой-јул јадыштарынаг табылып туру дэл, көндиктирип алар учурлу. Онойып-ла куучиндажып, билдиртпэзинэн, кэрэгин бүдүрүп турар учурлу.

6) Јуулган улус, отура эрикпэзин дэл, куучинаг чөкөбозин дэл, кичээр кэрэк. Ончозы куучинга јилбиркэгэдий болзын дэл нэдэнг-дэ артык күјүрэнэр учурлу. Олорды, куучинга јилбиркэдип-аларга күч эмэс болор. Айла олор бойлорыда угарга күүнгэрип јилбиркээр учурлу; программада турган кэрэктэр, куучиндар алтай улустын јүрүминэ Јуук болуп турганда олор канайып күүнзэл укпас. Јуунга канча-ла јуулган делегаткалар ончозы куучиндажып эрмэктэшсин, бирдэ кижн тэгин отурбазын. Чала эмэш кэмзинип, куучиндажарга јалтанын турган кижн бар болзо, оны карын, тыгыда кичээп, куучиндадар кэрэк. Суруу бар болзо, башчи ондый улустаг сурап угуп отургадый:— „Сэн канайып шүүнүп отурун? дэл, база бирүүзинэн: „Сэниг шүүл-тэнг кандый? дэл.

7) Куучин тужунда, јуунда, јаныс-ла башчи отурган улустаг нэмэни сурап угар эмэс, јэ дэл-лэга: каларда башчидаг сурап уканда, башчи каруун јандырбайынча болбос, айдарда ол улу-

ра-дэдир-лэ куучин, суруулу-каруулу болор. Жа-
ныс-ла программада турган карэктэн уурабай,
баштаб-ла алган кэрэктинг аайын куучиндап ту-
рарга кэрэк.

8) Куучиннын учинда, жуун божоордо, жуул-
ган улустап сураб угарга кэрэк: бу-күнги куу-
чиндашкан куучинды, укан улус јарт билди-бэ-
јок-ба дэп? билбэгэни, аайлабаганы бар болзо
нэни аайлап болбогон дэп? Айдарда аайлабаган
нэмэ бар болзо, башчи катаб, јазап аайлап
айдып бэрэ учурлу. Онон башка катаб жуу-
лар күнин эрмэктэжип јобгөжип алып кайда жуу-
латанын угужып алып тургадый. Үзэри эм жуу-
лар жуунда кандый учурлу куучин болор, ненин
аайын куучиндажатар, башчи айдып бэрэр
учурлу.

9) Куучиннын төс кэрэги, жагыс-ла, делегат-
калардын јүрумнэнг, омордын јадыжынап бо-
лор учурлу. Куучинды баштаза, дэлэгаткалар
билбэс нэмэнэнг баштабай, омор бойлорынын
јүрүминдэ нэ барын билгэдий нэмэни куучин
эдип баштап турар кэрэк. Айдарда куучин изи-
гидинип, ол-ал тушта јилбилү куучин болып, он-
чозы тэкиши јилбиркэп куучиндажарлар.

10) Делегаткалар жуулуп турган јэрдэнг ура-
ак эмэс агроном, эмэзэ эмчи кижип бар болзо,
айдарда, оморды делегаткалардын жуунына кожо
айдып алып, оморды сураар кэрэк, делегаткалар-
ла куучин эдип эрмэктэшсин дэп. Агроном ки-
жи болзо, мал-азраарын, аш эдэрин, огород-ма-
ала ажын, онын кийнинэнг јүрэрин куучиндаар;
оны „агрономический үүрэдү“ дэп айдатар. Эм-
чи кижип болзо, ол албатынын кадык јүрэрин,
айлы јуртын чэк, ару тударын, Эла барказынын

жийнинэн жүрэтэнин айдып, куучиндажар; оны „санитарный үүрэдүү“ дэп айдатан.

11) Делегаталарла куучиндашкан тужында, күжүрэнип-лэ туруп, олорго көп картина-јурук көргүзэр кэрэк, оной башка диаграмма дэп, нэмэниг көбин, азын түндэп журап салган, журук көргүзүп тургадый. Ондый журуктарды больницадан тудунарга эмчидэн сурап алар, Көбинин жугуш оорулардын журугын көргүзэр кэрэк, бөйын, айлы жүртын ару-чэк алып жүрэрин журуктаган журукты көргүзэр учурлү. Оскө куучиндардын журуктарын бичик кычырап турадан, сельсоветтен, кооперативтан алып тургадый. Оо коштой улустын жүрүмин түндэшгирип, делегаткалар јаткан јериндэги улустын жүрүмин тэмдэктэб айдып тургадый. Ол мындый учурлу болор: бирдэ кооперация кэрэгиндэ куучиндажжып, онын, ижин кэрэгин шүүжэр, айдарда, олла орго јериндэги кооператив канайда иштэп турганын айдып түгэйлэп тургадый. Үзэри јериндэги кооперативтын тутактары кандый, ижиндэ нэ јэтпэс, нэ коомой бар; онын тутактарын јок эдип, ижин, кэрэгин јарандырарга нэни этсэ јакшы болор дэп, шүүшкэдий. Ондый жуунга, јериндэ кооператив кэрэгинэ турган улусты айдып алар учурлу. Олор кооператив кэрэгин көдирэ аайлап айдып бэргэдий болзын.

12) Делегаткалар јуулуп турган јэрдэн ураак эмэс көчкин школдын башчизы бар болзо (руководитель) оны, жуунга түгэй-лэ айдып аларга кэрэк. Кандый јуралган ондо база бар, оной сурап алып делегаткаларга көргүзүп куучиндажар учурлу. Оной өскө ондо картина көргүзэ-

тэн фонарь бар болзо оны сурап алып фонарь ла көргүзэр учурлу.

13) Делегаткалар-ла куучин этсэ, јэриндэги газетты база кычырар кэрэк, анчадала алтай тил-дү „Кызыл Ойрот“ газет болзо сүрээн јараар. Ол программада турган кэрэкэ болыжын јэтирэр. Үзэри бистиг Совет Союзы ичиндэлэ, база граница ары-јанында нэ болып турганы, онон билдиртэр.

Јуунда куучин элэри јэнгил болзын дээ, делегаткаларга, улустыг јүрумун бичиктэн кычырар кэрэк, эмээ журнал-бичиктэн үзүктэп кычырар кэрэк. Јэ кычырган бичик, праграммада турган кэрэкэ (к теме) јуук болзын.

14) Делегаткалардыг јуундарында айдылган куучин, ундулбазын дэгээжин, олордыг укан куучиныныг аайынча, јанган соондо этсин дэп ологго таскамыр иш бэрип турар кэрэк (практический иш). Ол таскаамыр иш мындый учурлу болор: јуунда, айыл-јуртын, казан-айагын, киймин ару-чэк тудар кэрэгиндэ куучин болгон болзо, јуун божогон соондо, ончо делегаткалар јөб бүдүрэр кэрэк, бу јууннаг ары айлы јуртын, казан-айагын ару тударга бойлорын баалдарын чэктэп јакшы алып јүрэргэ. Онын кийиндэ, бир күндэ, бастра делегаткалар јуулуп алып, айыл тоозына јүрүп, көрөр кэрэк, делегатка, айлы-јурттын, казан-айагын ару тудуп туру-ба дэп, Онын кийиндэ делегаткалардыг јундарында доклад куучинын угар кэрэк, айлы-јуртын чэктэп аарулап алып јүрэргэ кичээп турган делегатканыг үзэри бала-барказыныг кийнинэг јакшы јүрүп, олорды арулан турган болзо оны укадый.

15) Делегаткаларга, көп јангы куучиндар айт-

дас кэрэк, омор көп кэрэктинг аайына чыкпай ундуп турар. Онын ордына, эмэштэн сраай-ла керекту куучинды куучиндап айдар кэрэк, омор оны јарт билип алып унутпай онын аайынча иштэб турзындар. Алтай делегаткаларды срагай-ла јэнгилинэн, аайлагадыйынаг айдын тургадый.

16) Нэдэн-дэ артык кичээр кэрэги, чала нэмэ аайлап болбөй ундуп турган делегаткаларды кичээр учурлу. Ондый улустарды башка бир пөлүк эдэлэ, јуун бөжогон соондо, оморды артырып алып, эмээ, база бир күндэ оморды башка јууп алып, айткан куучинды, катаб јакшы айдып бэрип тургадый, айдарда омор оны унутпас.

17) Јуунда эткэн кандый-ла кэрэк тэгин калбай турзын. Канайып эдэр-дэл јөбтөжкөн, кэрэкти, айлына јанган соондо делегаткалар јөб аайынча-ла јурттын тудуп турзын; ол кэрэктэр эдилбэй калбазын дэл, кичээп ајиктаб көрүп турзын.

Программада турган кэрэктэр, онын бөлүктери, ончозы суруулар болып јат. Ол мындый учурлу:

Баштабкы болүгинде айдылганы: Партия—ол кол күчилэ јаткан үй улустардын сүрөөн бүдүмчилү нөкөри, башчизы; анчадала срагай карануйда отурган, эш нэмэ билбэс албатынын үй улустанрынын. Онын кэрэгиндэ, алтай делегаткалар нэдэн-дэ артык партияга бүдүп, онын адаанын алып, тургадый дэл, ончо делегат-калар билгэдий балзын.

2-лэ 3-чи болүктэ билип алатан нэмэзи бу: алтай айл јурттын кирлүү, балкаштуу: бойлоры, бала—барказы ару јурбэзи, сүрөөн јаан јаман, түбэк. Онын учун, бойлорынын, јадыжын јагыр-

тар кэрэк; бойын ару алып жүрэр кэрэк, Канай-ып каныйып оорыгажыч, бачимдап больницага барып докторга эмчилэ эмдэдэр кэрэк, камга төрт борбас кэрэк,-дэп.

4-чи бөлүктэ төс кэрэги, бойынын баалдарын жакшы алып жүрэри, олардын кадык жүрэрин кичээри, оларды үүрэдэри.

5-чи бөлүктэ, малдын кийнинэн жазап жүрэри, оны аазраары. База огород-маала ажын эдэри, жадыжын жаңыртары.

6-чи бөлүктэ: үй кижиге эмди кул эмэс, эрилэ түгэй гражданин-кижи; онын учун ол эмди сельсоветкэ барып иштээр кэрэк, база ККОВ-ко-ла кооперативка кожо турар кэрэк. Оо үзэри-бойынын жүрүмин ондоорго кичээп тургадый.

7-чи бөлүктэ: алтай үй кижиге журтында, дэрэмнэсиндэ эри-лэ түнэй кижиге. Оны жаман көрүп, кыйыктагадый болзо, комыдал угузар жэри бар.

8) Кооперация алтай үй кижээ сүрээп тузалу нэмэ; онын учун, оо кирэргэ кэрэк.

9) **Бу ойнкэ жэтирэ журтаб жаткандый** журташ жарабас. Эмдиги, тушта жүрүмдиге, ондоорго кичээр кэрэк.

10-чи бөлүктэ: Совет башкаруу нэдэндэ артык кичээп турганы кол-күйилэ жаткандарды ончозын бичикчиге эдэргэ. Онын кэрэгиндэ үй кижиге бичикэ үүрэнэргэ нэдэн-дэ артык кичээп тургадый.

Делегаткаларла жуун эдип иштэп турган ту-жунда, эткэн кэрэгин күнүн-лэ бичип тургадый (дневник). Жуун тоозына, кандый куучин болгон, кандый кэрэкти жилбиркэп, жарадып укулаган, оны ончозын бичип алар кэрэк. Үзэри алтай де-

легаткаларга канайып јуук болуп, олардын ижин јарандырар, ижиндэ, кэрэгиндэ кандый јэтпэс тутактары бар. Онон онойып бичип алып, ол бичиктэн танмажынан аймакта гурган женорганизаторго (үй улустын кэрэгине турган кижиге) табыштырар кэрэк. Ол дээ, онон ары Обкомнын жен-отделына ийип јат. Айдарда ол онон көрүп, база-ла делегаткалардын ижин јарандырарга, эб бээдреп јат.

Делегаткалардын јуунында куучинды јаан узатпас кэрэк; онон өскө олар чылаазынып турарлар, кийиндэ чөкөп јуунга барарга јалурып турар. Онын ордына узак-ла болзо бир-экилә час эткээдий кууһинды.

Чачыны јаткан јурттарда, делегаткалар бойы-бойларынан ураак болуп, бир-эки чакырым бажында јаткан болзо, делегатка-јуундарын „көчкин јуундар“ эдэр кэрэк, Кандый дээ? Ол мындый болор: бир күн јуун болзо, бир айлга јуулып, экинчи јуунда, база бир айлга барып, онойып-ла көдирэ делегаткалардын айлына јуулуп јуундарды өткүрэр. Онойып этсэ чаптык болбой јарамыкту нэмэ болор,

М. Н. 268

легаткаларга канайып јуук болуп, олардын ижин јарандыраар, ижиндэ, кэрэгиндэ кандый јэтпэс тутактары бар. Онон онойып бичип алып, ол бичиктэн танмажынаг аймакта турган женорганизаторго (уй улустыг кэрэгине турган кижиге) табыштыраар кэрэк. Ол дээ, онон ары Обкомның жен-отделына ийип јат. Айдарда ол онон көрүп, база-ла делегаткалардын ижин јарандыраарга, эб бээдреп јат.

Делегаткалардын јуунында куучинды јаан узатпас кэрэк; онон өскө олар чылаазынып турарлар, кийиндэ чөкөп јуунга барарга јалурып турар. Онын ордына узак-ла болзо бир-экилә час эткээдий куучинды.

Чачыгы јаткан јурттарда, делегаткалар бойы-бойларынаг ураак болуп, бир-эки чакырым бажында јаткан болзо, делегатка-јуундарын „көчкин јуундар“ эдэр кэрэк, Кандый дээ? Ол мындый болор: бир күн јуун болзо, бир айлга јуулып, экинчи јуунда, база бир айлга барып, онойып-ла көдирэ делегаткалардын айлына јуулуп јуундарды өткүрөр. Онойып этсэ чаптык болбой јарамыкту нэмэ болор,

М. В. 968

Ойрот.

1 = 60

Типографско-Издательск.
Об'единение
„Ойратский Край“

Тираж 300

Улала, Облаг 252.